

Миронова І.С.

студентка,

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ «ЗАСОБИ ДОКАЗУВАННЯ» У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ У СПІВВІДНОШЕННІ З ПОНЯТТЯМ «ДОКАЗИ»

Засоби доказування вважаються однією із основоположних категорій цивільного судочинства. Однак враховуючи відсутність у цивільному процесуальному законодавстві дефініції поняття засобів доказування, науковцями висловлюються різноманітні підходи до розуміння їх правової природи. При цьому, доволі часто у науковій літературі ототожнюють такі базові категорії інституту доказування у цивільному судочинстві як «докази» та «засоби доказування», вважаючи їх синонімічними. У зв'язку з цим, доцільно розкрити підходи до розуміння засобів доказування у співвідношенні із поняттям «докази».

Так, можна виділити наступні підходи, які наявні у науковій літературі, щодо співвідношення понять «докази» та «засоби доказування»:

1) ототожнення понять «докази» та «засоби доказування» (напр., В.В. Маташова, М.А. Фокіна);

2) поняття «доказів» та «засобів доказування» розмежовуються, однак вони є взаємозалежними та перебувають у нерозривному зв'язку (напр., М.С. Шакарян, Д.М. Чечот, В.А. Мусін).

Перший підхід базується на тому, що між поняттями «докази» та «засоби доказування» ставиться знак рівності: судовими доказами пропонується вважати засоби встановлення істини у справі, а також інших обставин, що мають значення для правильного вирішення справи, що отримані у передбаченому законом порядку [1, с. 208].

Так, М.А. Фокіна визначає докази як регламентовані законом процесуальні засоби доказування, що містять відомості про факти, які мають значення для правильного встановлення обставин справи [2, с. 612].

При цьому, більш обґрунтованим видається другий з вказаних підходів, сутність якого полягає у наступному.

Зрозуміло, що власне носії чи засоби, на яких зафіксована інформація не мають доказового значення. Доказом виступає не свідок, а ті відомості про обставини справи, які йому відомі; не папір, а викладений на ньому текст; не предмет матеріального світу як такий, а його властивості, його належність певній особі, залишені на ньому сліди, місцезнаходження у певному місці в певний час тощо. Однак, щоб бути судовим доказом, таким даним необхідний відповідний носій. Взаємний вплив фактичних даних та форми їх вираження, взаємозв'язок між ними є очевидним. Відтак, не видається за можливе розділити думку про те, що докази є засобами доказування, адже таке ототожнення не відповідає сутності цих категорій [3, с. 8].

Судова діяльність характеризується тим, що факти та обставини, які складають предмет доказування і підлягають встановленню судом, мають місце, як правило, до відкриття провадження у справі, а тому наявний певний проміжок часу, що відділяє суд від дій та подій, які мають значення для кваліфікації правовідносин, і саме цією обставиною викликана необхідність дослідження носіїв інформації про них з відповідних джерел.

Факти та обставини встановлюються судом не хаотично, а з джерел, визначених законом. Серед таких джерел – засоби доказування, якими згідно з частиною 2 статті 76 Цивільного процесуального кодексу України (надалі – ЦПК України) є письмові, речові та електронні докази, висновки експертів та показання свідків. Науковці вказаний перелік засобів іменують по різному:

- 1) як перелік процесуальних засобів доказування або система доказів – Фокіна М.А.;
- 2) як процесуальні джерела, які містять докази – Михеєнко М.М.;
- 3) як 5 процесуальних форм одержання фактичних даних – Штефан М.Й.

З приводу розмежування понять «докази» та «засоби доказування» О.В. Бабарикіна зазначає, що вони не є синонімами, оскільки доказ відповідає на питання: «Що?», а засіб доказування, являючись джерелом інформації про докази, може відповісти лише на питання: «Як?» [4, с. 144].

В теорії судового доказування прийнято вважати, що взаємозалежність та взаємообумовленість фактичних даних і процесуальної форми отримання інформації про них (засобів доказування) є однозначними. Тому, судові докази – це поняття, у якому взаємопов'язані фактичні дані та їх процесуальні джерела (засоби) як зміст та процесуальна форма. Але доказами у будь-якому можна вважати лише інформацію (дані) про факти та обставини, які внаслідок дослідження та оцінки визнані судом доказами і покладені в основу обґрунтування рішення [5, с. 514].

Таким чином, змістом доказів виступають фактичні дані, що інформують про обставини, необхідні для правильного вирішення справи; процесуальна форма, в якій закладена така інформація, – засоби доказування [6, с. 200].

Слід зазначити, що пошук підходів до розмежування понять «докази» та «засоби доказування» зумовлений насамперед відсутністю будь-якого законодавчого регулювання з приводу спірних понять. Так, частиною першою статті 57 ЦПК України, що має назву «Докази», визначено, що доказами є будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення сторін, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи. В частині другій статті 57 ЦПК України вказується: «Ці дані встановлюються на підставі пояснень сторін, третіх осіб, їхніх представників, допитаних як свідків, показань свідків, письмових доказів, речових доказів, зокрема звуко- і відеозаписів, висновків експертів». З аналізу даної норми випливає, що законодавець не надає конкретну назву родового поняття для письмових, речових, електронних доказів, показань свідків та висновків експертів. Однак, представники науки цивільного процесуального права об'єднують їх у єдине поняття «засоби доказування».

Окремо слід звернути увагу на статтю 78 ЦПК України, яка встановлює такий критерій оцінки доказів, як «допустимість доказів». Так, у частині першій даної статті вказується поняття «докази», а у частині другій – «засоби доказування», причому за змістовим навантаженням застосування такої термінології в обох випадках є правильним: суд не бере до уваги саме докази, які одержані з

порушенням порядку, встановленого законом, а обставини справи, які за законом мають бути підтверджені певними засобами доказування, не можуть підтверджуватись іншими засобами доказування. Таким чином, у частині першій статті 78 ЦПК України доцільно вжито термін «допустимість доказів», а у частині другій – термін «допустимість засобів доказування».

Вказана термінологічна розбіжність викликана також і тим, що у ЦПК України 1963 р. стаття 29 мала назву «Допустимість засобів доказування». Тому й у наукових та навчальних джерелах, підготовлених за часів дії ЦПК України 1963 р., здебільшого, вживався термін «допустимість засобів доказування» [5, с. 145]. На підтримку позиції щодо зміни назви статті з «Допустимості засобів доказування» на «Допустимість доказів», окремі вчені зазначають, що суду подаються не засоби доказування, а конкретні докази [7, с. 800]. Безперечно, учасники справи подають до суду саме докази, але усі докази містяться у певному джерелі (засобі доказування), і саме джерело, враховуючи положення частини другої статті 78 ЦПК України визначає допустимість доказу. Очевидно, що законодавець змінив назву статті 59 ЦПК України 2004 р. з урахуванням змісту частини першої.

Тому, вживання термінів «допустимість доказів» та «допустимість засобів доказування» залежить від контексту застосування.

На підставі викладеного можна зробити наступні висновки: необхідно чітко розмежовувати такі поняття як докази та засоби доказування, оскільки доказом є інформація про певні обставини (факти), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інші обставини, які мають значення для вирішення справи, а форма її закріплення виступає засобом доказування.

Пропонуємо визначати засоби доказування як передбачені цивільним процесуальним законодавством засоби фіксації, об'єктивації та збереження інформації про обставини (факти), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інші обставини, які мають значення для вирішення справи.

Список використаних джерел:

1. Коваленко А. Г. Институт доказывания в гражданском и арбитражном судопроизводстве. М. : Норма, 2002. 208 с.
2. Фокина М. А. Механизм доказывания по гражданским делам : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.15. М., 2011. 612 с.
3. Штефан А. Докази і засоби доказування у цивільному процесі. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2017. № 6. С. 5-12.
4. Бабарькина О. В. Факторы, влияющие на исследование и оценку доказательств в гражданском судопроизводстве. М. : «Волтерс Клувер», 2010. 144 с.
5. Грабовська О.О. Теоретико-правові проблеми доказування у цивільному процесі України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03 / Київ. нац. ун-т. ім. Тараса Шевченка. Київ, 2018. 563 с.
6. Проблеми оптимізації цивільного процесу в Україні : монографія / І. Е. Берестова, С. С. Бичкова, В. І. Бобрик та ін., за ред. академіка НАПрН України О. Д. Крупчана. Київ : НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2011. 200 с.
7. Фурса С. Я., Фурса С. І., Щербак С. В. Цивільний процесуальний кодекс України : наук.-практ. ком. : у 2 т. / за заг. ред. С. Я. Фурси. Київ : Видавець Фурса С. Я., КНТ, 2006 Т. 2. 800 с.

Савченко В.О.

*кандидат юридичних наук, доцент,
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна*

ПИТАННЯ РОЗМЕЖУВАННЯ АБСОЛЮТНИХ ТА ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ЛЮДИНИ

Окремо питання абсолютних прав та особистих немайнових права детально досліджено у науковій доктрині, але умови їх розмежування все ще викликає дискусію.

Сучасні українські вчені приділили значну увагу цій проблематиці. Зокрема, вона розкрита в дослідженнях Т.В. Боднара, В.І. Борисової, О.В. Дзери, А.С. Довгерта, І.В. Жилінкової, В.І. Кисіля, В.М. Коссака, О.В. Кохановської, О.Д. Крупчана, Н.С. Кузнецової, В.В. Луця, Р.А. Майданика, Є.О. Мічуріна, О.А. Підпригори, О.О. Підпригори,